

JEOARKEOLOJİ VE ARKEOJEOFİZİK SEMPOZYUMU

23-25 Kasım 2005 tarihleri arasında YTÜ Oditoryumu'nda YAPILDI

23-25 Kasım tarihleri arasında Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi, Yıldız Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası ve Jeofizik Mühendisleri Odasının desteği ile "Jeoarkeoloji ve Arkeojeofizik Sempozyumu", düzenlemiştir. Yabancı konuşmacıların da katılımı ile kısmen uluslararası nitelikli olan sempozyuma değişik kurum, kuruluş ve üniversitelerden çok sayıda arkeolog, jeomorfolog, jeoloji mühendisi ve jeofizik mühendisi katılmıştır. Geoarkeoloji ve arkeojeofizik konularında Türkiye'de düzenlenen ilk sempozyum olan ve farklı disiplinlerin bir araya geldiği bu sempozyumda, binlerce yıllık arkeoloji ve yüz milyonlarca yıllık jeolojik geçmişi ile medeniyetlerin ve kıtaların

buluştuğu yer olan Türkiye'nin jeoarkeolojik ve arkeojeofizik sorunları ele alınmıştır.

Kadir Has Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yücel YILMAZ'ın onursal başkanlığında düzenlenen sempozyumun başkanlığını, Yıldız Teknik Üniversitesi Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi'nden Prof. Dr. Doğan PERİNÇEK yürütmüştür.

Sempozyum açılışında, Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi Başkanı Prof. Dr. Şükrü ER-SOY, Prof. Dr. Yücel YILMAZ, TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası Başkanı Uğur GÖNÜLALAN, Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Durul ÖREN ve Oda Başkanımız İsmet CENGİZ birer konuşma yapmıştır.

Oda Başkanımız İsmet CENGİZ yaptığı açılış konuşmasında;

“Dünyanın bilim ve teknoloji alanında çok hızlı bir gelişim ve değişim süreci yaşamakta olduğu ve üretilen bilginin her 2-3 yılda ikiye katlandığı belirterek, bilime ve teknolojiye hakim olan güçlerin dünyayı da egemenlikleri altına almakta olduğunu ve bu nedenle gelişmiş ülkelerin bütçelerinden bilim, teknoloji ve eğitim alt yapısına ayırdıkları payı gün geçtikçe artırmakta olduklarını belirtmiştir. Ülkemizde bu konuda gerekli çalışmaların yürütülmediğini söyleyen CENGİZ, AR-GE harcamalarının milli gelir içerisindeki payının ülkemizde binde 65 seviyesinde iken AB ortalaması % 1.2 olduğunu belirtmiştir.

CENGİZ konuşmasında, bilim, teknoloji ve eğitim politikalarında yaşanan bu sıkıntılı tablonun değişebileceğini, bunun için ülkemizi yönetenlerin, geleceğimiz hakkında karar verenlerin, günü kurtaran, rantçı, popülist, sosyo ekonomik politikalarından vazgeçmeleri ve yüzlerini akıl, bilim ve bilimsel düşüncenin egemen olduğu planlamayı ret etmeyen anlayışlara dönmeleri gerektiğini söylemiştir.

Fizik, Kimya, Biyoloji ve Matematik gibi 5 temel bilimden biri olan Jeoloji alanındaki güncel gelişmeler ve diğer meslek alanları ile ortak çalışma alanlarımızın çok geniş bir yelpazede olmasının mesleğimizin doğasından kaynaklanmakta olduğunu belirten CENGİZ,

bu bağlamda jeolojiyi kullanarak, arkeolojik yerleşimlerin eski çağlardaki coğrafik, jeolojik ve ekolojik yapısını ortaya çıkarmaya çalışan jeoarkeolojinin meslek kamuoyumuzda da gerekli ilgiyi görmekte olduğunu altını çizmiştir.

Türkiye’de sayıları her geçen gün artan arkeolojik kazılarını, disiplinler arası çalışmanın ne kadar önemli olduğunu göstermekte olduğunu belirten CENGİZ, Jeoloji ve Arkeolojinin disiplinler arası bir bakışla ne tür bilgilere ulaşılabileceğinin somut kanıtlarını ortaya koymuştur.”

Dünya tarihinin yeniden yazılmasını gerektiren başarılı Troya arkeoloji kazıları ile Anadolu topraklarının binlerce yıllık geçmişine ışık tutan; yıllarca emek verdiği Türkiye topraklarına ve insanlarına duyduğu sevgi nedeniyle Türk vatandaşı olan ve yakın tarihte aramızdan ayrılan Alfred Osman Korfmann anısına özel bir oturumun da düzenlendiği bu Sempozyum’da, 2 adet panelde 14 konuşmacı görev almış, 10 ayrı oturumda ise 41 adet de teknik sunum yapılmıştır. Farklı disiplinlerin bir araya gelerek tartıştığı teknik sunumlarla, meslekler arası diyalog gerçekleşmiş, panellerde ise bu diyalogun ileriki yıllarda da geliştirilerek sürdürülmesi yönünde görüş bildirilmiştir. Arkeolojik kazılarda elde edilen bulguların dünya ve ülke kültürümüze kısa zamanda kazandırılması için jeolojik, jeomorfolojik ve jeofizik tekniklerin önemine değinildiği sempozyumun açılış bölümünde Onursal Başkan Prof. Dr. Sayın Yücel YILMAZ, Prof. Dr. Şükrü ERSOY birer konuşma yapmıştır.

İlk kez düzenlenen bu sempozyumda sunulan ve tartışılan konuların ışığında ülkemizin kültür varlıklarının çağdaş bilim anlayışına uygun bir biçimde ortaya çıkarılması, değerlendirilmesi, bilim ve toplum yararına sunulması için arkeolojik çalışmalarda, kısaca jeoarkeoloji denilen ve “jeoloji, jeomorfoloji, biyoloji, botanik, klimatoloji, coğrafya, jeofizik”

gibi yerbilimleri dallarının katılımının şart olduğu belirtilmiştir. Jeoarkeolojinin ülkemizin sadece kültür varlıklarının ortaya konmasını değil aynı zamanda insanlık tarihi içinde medeniyetlerin etkilenmesini, yok olmasını sağlayan deprem, tsunami, sel, fırtına, kuraklık, buzul dönemleri gibi küresel doğa olaylarının anlaşılmasını da kolaylaştırdığı vurgulanarak "Geçmişini bilmeden gelecek öngörüsü yapmanın olanaksız" olduğu belirtilmiştir. Ancak her alanda olduğu gibi ülkemizde kültür varlıklarıyla ilgili bürokrasinin, bu alanların arkeolojisinin bilimsel yöntemlerle ortaya konmasının önünde önemli bir engel oluşturduğu saptanmıştır. Arkeolojik alanların jeoarkeolojik açıdan değerlendirilmelerinin, bunların "çevreleri" ile birlikte ele alınmasının gerekliliği uygulamada sorun çıkarıldığından Türk ve yabancı yerbilimcilerin arkeoloji ekipleriyle birlikte çalışmalarındaki kısıtlayıcı bürokrasinin ortadan kaldırılması gerekliliği bir kez daha vurgulanmıştır.

JEOARKEOLOJİ VE ARKEOJEOFİZİK SEMPOZYUMU ONURSAL BAŞKANI PROF. DR. YÜCEL YILMAZ'IN AÇILIŞ KONUŞMASI

"Bildiğiniz gibi jeoarkeoloji arkeolojik bulgu ve kayıtların anlaşılmasında günümüzde önde gelen bilim dallarından birisidir.

Jeoarkeoloji terimi 1970'lerden bu yana artan bir yoğunlukla arkeolojik bulgu ve kayıtların

değerlendirilmesinde yerbilimleri tekniklerini uygulayan araştırmaları tanımlama amacıyla kullanılmaktadır.

Bugün, yıllardır birarada, iç içe, yan yana yaşayıp ve çalışıp yaptıkları işlerden pek de haberdar olmayan iki komşu disiplinin bilimcilerinin, belki de ülkemizde ilk kez ortak amaçlı, bir bilimsel toplantıda bir araya gelmelerinden duyduğum mutluluğu belirterek başlamak istiyorum.

Yerbilimleriyle, geniş anlamıyla arkeolojinin ara kesitinde oluşturulan bu toplantıya hoş geldiniz. Onur verdiniz. Böyle bir toplantının gerekliliğini düşünüp bunu düzenleyen arkadaşlarıma, başta Prof. Dr. Sükrü Ersoy ve Prof. Dr. Doğan Perinçek'e yaptıkları bu çok yararlı iş nedeniyle teşekkürlerimi hemen paylaşmak istiyorum.

Aslında, arkeolojinin özellikle Prehistoryanın yerbilimleriyle ilişkisinin kurulması en azından 19.y.y. ve belki de 18.y.y.'la kadar geri gidiyor. Bu ilişki birkaç evre halinde gelişmiş. Bu evrelerin ilki Prehistorya'ya çok disiplinli yaklaşım fikriyle başlamış. O dönemde ilgilenilen ana konu ise, ilk insanın ne denli eskilere kadar gittiği sorusuna cevap aramak. 19 y.y.'da merak edilen ana soru ise insanın Avrupa ve Amerika'ya buzul çağında ne zaman yerleştiği sorusu. Daha sonra, örneğin 1840'lardan 1920'lere yerbilimleri ve arkeoloji eski insan medeniyetlerinin araştırılmasında birlikte kullanılmış. Bağlı zamanın saptanmasına ek olarak insan yapımı aletler içeren eski çökel istiflerinin oluşumunda ne tür doğal işlevlerin etkili olduğu, bu aletlerle birlikte bulunan faunanın aralarında ne tür ilişki olabileceğini ortaya koymağa çabalamış.

İkinci evre olan 19 y.y.'ın sonu ile 1950'lere kadarki olan dönemde Paleo ortam ve Paleo iklim'e yönelik ilgi gelişerek, yer bilimleriyle Prehistoryayı saracak denli genişlemiş. Araştırmaların sonuçlarını bu çok disiplinlerden katkı koyan bilimciler, ortak raporlar ya da yayınlar halinde düzenlemeğe başlamışlar.

Bu dönemde gerçekleştirilen jeoarkeolojik çalışmalar belki de 3 grupta toplanabilir; birinci grup rejyonal jeomorfolojik çalışmalar: Bunlar, çoğunlukla jeokronoloji ve paleoklimatoloji amaçlı. İkinci bir grup, ekolojik ve laboratuvar ağırlıklı çalışmalar; bunlar kazılardan çıkan malzemeler üzerinde gerçekleştirilen, laboratuvar çalışmaları ve aynı zamanda kazı alanı özelindeki istifte gerçekleştirilen çalışmalar.

20.y.y.'nin 2.yarisından sonra 3.bir grup çalışma dönemine geçildiği söyleniyor. Bu evrede arkeolojik alan bağlamında, teorik ağırlıklı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Arkeologlar ve Prehistoryacılar, bu teorik bazlı değerlendirmelerden doğan soru ve sorunlara doğa bilimlerinden destekli cevaplar bulabileceklerine daha yoğunlukla inanmaya başlamıştır.

Jeoarkeoloji olarak adlandırabileceğimiz yerbilimleri disiplinleri çok geniş bir yelpaze oluşturuyor. Bunlar arasında; stratigrafi, sedimentoloji, jeomorfoloji, pedoloji, petrografi, jeokimya, jeofiziğin tüm disiplinleri, paleontoloji, deniz jeolojisi, jeokronoloji, klimatoloji sayılabilir.

Tüm bu disiplinler kavram metod ve birikimleriyle, arkeolojik sorulara katkı yapmaya yönlendirilmişse arkeolojoloji yapıyordur. Anahtar kriter arkeolojik yorum ve değerlendirmelerin yerbilimlerine dayanan metod ve görüşlerden türetilmiş olmasıdır.

Daha geniş bir bakış açısından bakıldığında ise jeoarkeoloji, ayrıca arkeometrinin birçok kesimini içermesi yanısıra ortamsal arkeolojiye, Kuvaterner jeolojisine, fiziksel coğrafya, jeoekoloji ve biyocoğrafyaya kadar da uzatılabilir.

Aslında gelişiminin bir evresinde ve genellikle başlangıç döneminde varlığı ile kullandığı metod ve teoriler üzerinde tartışma ve kavgalardan esirgenmiş bir bilim dalı nerdeyse yoktur.

Arkeolojinin gelişiminde de başta benzeri evreler geçmiştir. Türkiye bu dönemlerden habersiz, bu günlere ulaştığından bunları pek yaşamamıştır.

Kim, kimin alanına giriyor tartışması çok yavan ve çoktan aşılmış olması gereken, bizim gibi bu noktaya bile çok geç ulaşabilmiş bir ülkede ise, eskilerin tabiriyle, nafile bir tartışmadır. Artık günümüzde hiçbir disiplinin kesin ve keskin sınırları yok. Daha da ötesi, disiplinlerin sınırlarının nerelerde bittiğinin bir önemi de yok. Aslı olan, konular, sorular ve sorunlardır. Bunlara cevap aramada hangi yol, yordam, yöntem gerekiyorsa araştırmacı tümünü kullanır. Bilemediği, anlamadığı alanlara girince çevre disiplinlerinden araştırabildiğini kendisi araştırır, araştıramadığını ise bilenlere sorar, onları konunun içine çeker. Böylece ara kesitler ve yeni ortak alanlar doğar, oluşur, gelişir. Bunlara ille bir isim bulmak ise kanımca çok önemli bile değil.

Bizde, sık sık tanık olduğumuz nahoş bir olgu var: bir yabancı gelir, bir şeyler anlatır; bizden birisi kalkar, siz necisiniz biyolog mu, fizikçi mi gibilerden misafiri biraz da huzursuz eden, yani sizi doğrudan ilgilendirmeyen bu konularda niye konuşuyorsunuz gibilerden garip bir soru sorar. Adam önce bir duraklar, sonra güler geçer. Doktoramı yaparken, günün birinde odama genç bir İskoç coğrafya öğrencisi geldi. Bilmemne buzulunu inceliyormuş. Süreç içinde buzulun nerelere

kadar ulaşabildiğini anlayabilmek için buzulun taşıdığı çizikli granit çakılları konusunda görüşmek için gelmiş. Benim, granitler üzerinde doktora yaptığımı öğrenmiş. Benim kadar petrografi, benim kadar x-ray analiz yöntemleri, benim kadar yapısal jeoloji ve benden çok daha fazla pek çok şeyi biliyordu.

Kökene coğrafyacı idi ama amacı buzulların ulaştığı sınırı öğrenmek ve bunun için ne gerekliyse yapabilmektir.

Önemli olan soru, sorun ve konular, sonra da bunu merak eden insan, yani bilimcidir. Gerekirse, metod ve metodolojisini bile kendisi bulur.

Bu disiplin de doğar ve gelişirken, özellikle 1970'lerde çok yoğun bir tartışma yaşanmış. Tartışma jeoarkeoloji mi? Arkeojeolojik jeoloji mi? tartışması. Yaygınca benimsenen bir görüşe göre jeoarkeoloji arkeolojisinin bir parçasıdır. Jeolojik metod, kavram ve bilgiyi kullanan bir daldır. Jeo sıfatı arkeoloji ismini tamamlar. Örneğin arkeolojik kazı alanından çıkartılan çökellerin incelenmesi gibi. Bu anlamda bu çökellerin değerlendirilmesinde ele alınan konu ve sorunlar tümüyle arkeolojik kökenli ve o yeri anlamağa yöneliktir.

Öte yandan ise arkeolojik jeoloji tabiatıyla bir yerbilimi araştırmasıdır aslında; bir ya da daha çok arkeolojik sorusunun çözümüne yönlendirilmiş bir incelemedir.

Örneğin sahil değişimlerinin incelenmesi; yani sahil çizgisi göçünü, haliçlerin oluşumunu veya nehir ağzlarının dolmasını, büyümesini ortaya koyar. Bunlar arkeolojik araştırmada çok önemli konulardır ve tanımımıza yarar.

Jeologlar ise kara ile deniz sınırının milyonlarca yıllık süreçteki değişimlerini rutin olarak ortaya koyarlar; o bölge ne zaman denizdi, ne zaman karaydı. Jeologlar, çok kısa süreli değişimlerle doğrudan ilgilenmezler bile. Onların ilgi alanı kesinlikle ne arkeolojidir ne de arkeolojinin işine yarar.

Bir başka örnek şu olabilir; Truva antik kenti ve çevresindeki yeryüzü şekillerinin gelişimini gösterebilmek için oluşturulan paleomorfolojik haritalar, örneğin İlhan Kayan Hocanın biraz sonra size konuşmam sırasında göstereceğim haritalarının arkeolojik değeri çok önemlidir. Arkeolojinin o yöreye ve o konuya yönelik sorunlarını çözme amacıyla üretilmiştir. Bu nedenle de arkeolojik jeoloji diye tanımlanabilir.

Ulaşılan bu aşamada disiplinlerin sık sık düştüğü, mesleki bağnazlığa, arkeojeoloji tanımının öyle mi? böyle mi? olması tartışmalarını, amacın önüne geçecek düzeye getirmeğe, bu işle siz uğraşmayın biz uğraşalım yavanlığına kapılmadan, amaç odaklı ortak çabalar gerçekleştirmektir. Bu dönem ülkemiz açısından çoktan geldi de geçiyor bile.

Ülkemizi, bilim dünyasında özel yapan kanımca 2 çok önemli nitelik var. Birincisi insana ait kayıtların çok zengin olması, çok eskilere uzanması ve süreklilik göstermesi. İkincisi ise doğaya ait kayıtların çok zengin olması, çok çeşitlilik ve çeşni göstermesi. Bu 2 zenginlik biraraya geldiğinde onların birlikteliği de ülkemiz için çok önemli, ender görülen bir üçüncü zenginliği oluşturuyor. Bu zenginliğin farkına varıp, buna sahip çıkma ve bunu değerlendirme ise bizlere düşüyor.

Bugün çok büyük bir sevinçle görüyorum ki değerli arkadaşlarımızın yerinde bir girişimle başlattıkları bu toplantıya, böyle bir konunun gereksinimine susamış, siz geniş bir bilim yelpazesini temsil eden bilimciler, coşkuyla katılmaktasınız. Hepinize şükranlarımızı sunuyorum.

Bu coşku ile başlayacak bu birlikteliğin süreç içinde çığ gibi büyüyeceğine inancım tam. Toplantıların başarıyla geçmesini diliyor ve hepinize en derin saygılarımı sunuyorum. "